

УДК

Євсєєнко С. В.,

провідний бібліограф бібліотеки

Харківської державної академії культури

пошт. адреса: поchtовый адрес: Бурсацкий спуск, 4,

г. Харьков, 61057, Украина

e-mail: dbv17acad@gmail.com

ВИДАВНИЧА ПРОДУКЦІЯ ХДАК ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИШУ

Ключові слова: бібліотека, бібліотека ВНЗ, видавнича продукція

Ключевые слова: библиотека, библиотека вуза, издательская продукция

Key words: library, university library, publications

Публікаційна активність викладача вищого навчального закладу — дуже важливий показник його кваліфікації та творчої активності. Цей показник враховується при ліцензуванні освітньої діяльності, акредитації освітніх програм, при створенні спеціалізованих рад, для оцінки діяльності вишу в цілому.

Бібліографічні та біобібліографічні дослідження в Харківській державній академії культури здійснює інформаційно-бібліографічний відділ бібліотеки. Одне з основних завдань відділу — репрезентація наукового доробку професорсько-викладацького складу вишу. Бібліографи відділу здійснюють постійний моніторинг видавничої діяльності академії — збирають, реєструють, обробляють відомості про публікації викладачів ХДАК.

Усі публікації починаючи з 1947 р. відображаються в базі даних «Праці викладачів та співробітників ХДАК», яка ведеться з 1997 р. На сьогодні вона виконує основну роль при рейтинговій оцінці діяльності професорсько-викладацького складу академії.

Відомості з бази даних дозволяють готувати нам різноманітні аналітичні звіти на запити керівництва академії, при підготовці акредитаційних та ліцензійних справ, зокрема підраховувати:

а) загальну кількість публікацій викладачів, кафедр, факультетів, вишу в цілому;

б) кількість публікацій за видами — монографій, підручників та навчальних посібників, статей у фахових наукових збірниках та періодичних виданнях, навчально-методичних матеріалів;

в) кількість публікацій в іноземних джерелах та наукометричних базах даних;

г) кількість публікацій за різні періоди — навчальний рік, календарний рік, останні 3, 5 років і т. ін.

Доступ до бази даних — в інформаційно-бібліографічному відділі, в електронному читальному залі, на сайті бібліотеки.

Саме базу даних «Праці викладачів та співробітників ХДАК» було використано під час підготовки доповіді. Проведений аналіз свідчить про

вагомий доробок викладачів ХДАК на науковій та навчально-методичній ниві. Так, за останні 5 років (з 2011 р.) зареєстровано 3845 публікацій.

Сьогодні мова йтиме про окремо видані праці викладачів ХДАК.

Видавничу діяльність регулюють закони України «Про видавничу справу», «Про вищу освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про електронні документи та електронний документообіг», державні та міждержавні стандарти.

Згідно з ДСТУ 3017 «Видання. Основні види» (1995 р.), видання — це документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання.

За цільовим призначенням основну видавничу продукцію ХДАК складають наукові та навчальні видання.

До наукових видань ХДАК входять:

- монографії
- автореферати дисертацій
- збірники наукових праць
- тези доповідей наукових конференцій
- матеріали наукових конференцій

Згідно згаданого стандарту, монографія — це наукове книжкове видання повного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи декільком авторам.

Авторська монографія — це можливість донести свою точку зору на питання з докладним описом методики досліджень, з викладенням та інтерпретацією виконаної роботи. Монографія може бути колективною. Опублікувати монографію, як правило, є однією з численних вимог вченої ради для захисту докторської дисертації. Вимоги до опублікованої монографії, що подається на здобуття наукового ступеня доктора наук, затверджені наказом Міністерства освіти і науки 17 жовтня 2012 р. № 1112 і опубліковані в Атестаційному віснику Міністерства освіти і науки України (2012 р., № 12).

Для захисту докторської дисертації монографія повинна бути одноосібною.

За 5 останніх років у ХДАК вийшло 44 монографії. Зокрема, у 2014 — 7, у 2015 р. — 11 монографій.

Автореферат дисертації — це наукове видання у вигляді брошури. Його призначення — ознайомлення науковців з основними ідеями та висновками дисертації. Вимоги до оформлення автореферату розроблено на підставі ДСТУ 3008–95 «Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення» і опубліковано в Бюлетені Вищої атестаційної комісії (2011 р., № 9/10).

Збірник наукових праць — збірник матеріалів досліджень, виконаних у навчальних закладах чи наукових установах.

Академія має свої наукові фахові збірники — «Вісник ХДАК» та «Культура України». Збірник «Культура України» з 2015 р. виходить серіями «Культурологія» та «Мистецтвознавство». У кінці 2015 р. наші збірники пройшли перереєстрацію як фахові видання.

Тези доповідей (повідомлень) наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) — науковий неперіодичний збірник матеріалів попереднього характеру, таких як анотації, реферати доповідей чи повідомлень, опублікованих до початку конференції.

Матеріали конференції (з'їзду, симпозіуму) — неперіодичний збірник підсумків конференції, доповідей, рекомендацій та рішень.

Щорічні наукові (міжнародні та всеукраїнські) конференції ХДАК «Культура та інформаційне суспільство XXI століття», «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» та ін. супроводжуються виходом збірників тез та матеріалів.

Значну частину видавничої продукції ХДАК становлять навчальні видання:

- підручники
- навчальні посібники
- навчально-методичні посібники
- конспекти лекцій
- комплекс навчально-методичних матеріалів (виявлено такі види: навчальні програми, методичні рекомендації, практикуми, словники).

За 5 останніх років у ХДАК вийшло 82 підручники та навчальні посібники, з них за 2014–2015 рр. підготовлено тільки навчальні посібники, навчально-методичні посібники та конспекти лекцій.

Як відомо, підручник — це навчальне видання з систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі. Навчальний посібник — це навчальне видання, що доповнює або частково чи повністю замінює підручник. Конспект лекцій — це навчальне видання стислого викладу курсу лекцій або окремих розділів навчальної дисципліни

На сьогодні в Україні існує ґрунтовна науково-теоретична база, присвячена теорії підручника. Виходять статті, присвячені окремим структурним елементам цих видань — вступу, передмові, питанням-завданням, електронним навчальним виданням.

При створенні підручників та навчальних посібників необхідно враховувати наступне: навчальні книги повинні мати високий науково-методичний рівень, містити необхідний довідковий апарат. Існують Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо структури, змісту, обсягів підручників і навчальних посібників для ВНЗ. Довгий час цим виданням присвоювався гриф Міністерства освіти і науки України. З метою забезпечення реальної автономії вищих навчальних закладів, підсилення їх відповідальності за якість освітніх послуг, стимулювання наукової діяльності наказом МОН від 18 квітня 2014 р. № 486 цю процедуру скасовано.

Книжкова палата України розробила Методичні рекомендації щодо вибору, складання та редагування допоміжних показників до видань, зокрема і до монографій та підручників.

Спільним для монографій та навчальних видань є наявність списку джерел, у підручниках та методичних матеріалах — це список рекомендованої літератури — основної та допоміжної. Список необхідно скласти згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Правила складання».

Основні вимоги до редакційно-видавничого оформлення монографій, навчальних та навчально-методичних видань регламентуються Національним стандартом України 4861:2007 «Видання. Вихідні відомості». Він установлює склад, послідовність, місце розміщення вихідних відомостей видання. Стандарт не поширюється на електронні видання, оскільки для них існують свої правила.

Вихідні відомості — це своєрідні паспортні дані книги, найоб'єктивніший показник компетентності та професіоналізму її видавця. Від того, наскільки правильно і повно представлено ці відомості, залежить точність відображення їх в різних інформаційних базах — книжкових магазинах, бібліотеках і т. д. До вихідних відомостей видання входять автор, назва, місце виходу, рік, міжнародний стандартний номер книги, знак охорони авторського права і т. д.

Є відомості, які розміщуються на обкладинці та на титульній сторінці (автор, назва, уточнюючі назву відомості), є відомості, які розміщуються на звороті титульного аркуша (наприклад, укладачі, якщо це навчально-методичні матеріали, та автори, якщо їх більше трьох). На звороті титульного аркуша наводяться класифікаційні індекси УДК, ББК та авторський знак. Це своєрідний шифр зберігання видання.

Захистить авторські права викладача знак охорони авторського права, професійна видавнича назва якого копірайт. Він розміщується у правому нижньому куті звороту титульного аркуша.

Існують надвипускні та випускні дані. Кожен елемент виконує свою інформаційну функцію.

На перший погляд здається, що правильно оформити обкладинку, титульний аркуш, зворот титульного аркуша і т. д. — це справа і прерогатива видавництва. Але я вважаю, що автору треба бути обізнаним з цими тонкощами, бо по-перше, не всі видавці дотримуються стандартів, багато з них мають приблизне уявлення про стандарти, тому автору треба бути впевненим, що його робота буде мати гідне редакційно-видавниче й бібліографічне оформлення, а авторські права захищені.

Ми живемо в епоху інформаційних технологій і до методичного забезпечення навчального процесу висуваються нові вимоги, які мають враховувати використання мультимедійних технологій, серед яких чільне місце посідає електронне навчальне видання. Види електронних видань, склад і розміщення в них вихідних відомостей регулюються Національним стандартом України 7157:2010 «Видання електронні. Основні види та вихідні відомості», який розроблено вперше.

Спочатку визначимося, згідно стандарту, що таке електронний документ. Електронний документ — документ, інформація в якому подана у

формі електронних даних і для використання якого потрібні засоби обчислювальної техніки.

Електронне видання — це електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді.

Електронні видання існують як електронний аналог друкованого видання та самостійне електронне видання.

В електронному читальному залі нашої бібліотеки створено фонд електронних ресурсів, зокрема фонд навчальних електронних видань. Там збираються повні тексти навчальних та навчально-методичних видань наших викладачів. Фонд формується за такими правилами: навчально-методичні матеріали у друкованому вигляді в кількості не менше 3-х екземплярів здаються у відділ комплектування та наукової обробки документів, а електронні версії як аналог друкованого видання у pdf-форматі передаються в електронний читальний зал. Електронний аналог в основному відтворює друковане видання, а pdf-формат зберігає розташування на сторінці тексту, ілюстрацій, посилань, приміток.

Щодо підручників та навчальних посібників у електронному вигляді. Постановою КМ України від 30.12.2015 р. № 1187 затверджено Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти. Додаток 14 постанови визначає технологічні вимоги щодо навчально-методичного забезпечення освітньої діяльності у сфері вищої освіти. Забезпеченістю навчальними матеріалами вважається наявність підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій, хрестоматій згідно з переліком рекомендованої літератури з розрахунку один примірник на п'ять осіб фактичного контингенту студентів або їх наявність в електронній формі (у локальному чи віддаленому доступі) для необмеженої кількості користувачів з дотриманням вимог законодавства про інтелектуальну власність. Для вибіркових навчальних дисциплін дозволяється використання навчальних матеріалів лише в електронній формі. У зв'язку з цим у фонді бібліотеки необхідно мати електронні варіанти підручників та навчальних посібників, зокрема і на CD-ROM для зберігання контрольного екземпляру.

Отже, тісна взаємодія викладача та бібліотеки вищого навчального закладу — гарантія успішного розвитку вишу.